

Bu öncü heyet ve kuvvetin başlıca görevi, Şah İsmâîl'in hazinesini muhafaza etmek ve halkı yatıştırmaktır.

Fakat diğer taraftan ordu yorucu İran seferinden bir an önce geri dönmek istiyordu. Amasya'ya girilirken yeniçeriler ayaklanmışlar ve halkın mallarını yağmalamışlardı. Olaya adı karışanlar arasında Vezîriâzam Hersezkâde Ahmed Paşa ile ikinci vezir Dukakinzâde Ahmed Paşa da vardı. Her ikisi de eski bir Türk geleneğine göre çadırları başlarına yıkılarak görevlerinden azledildiler (Hüseyin, s. 907). Ancak Yavuz çok geçmeden 18 Aralık 1514 tarihinde Dukakinzâde'yi vezîriâzamlığa getirdi. Amasya'da yeniçeriler tekrar ayaklanmışlar, Vezir Pîrî Mehmed Paşa ile padişahın hocası Halîmî Çelebi'nin evlerini yağmalamışlardı. Bir söylentiye göre basılan evler arasında vezîriâzâmın evi de vardı. Ancak Yavuz Selim'in yaptırdığı tahkikat neticesinde tahrikçiler içinde Dukakinzâde'nin de bulunduğu anlaşıldı. Önce görevinden alınan vezîriâzam, muhakeme sırasında suçunun sabit olması üzerine bizzat padişah tarafından dövüldü ve kılıçla yaralandı, sonra da 18 Muharrem 921 (4 Mart 1515) tarihinde öldürüldü (Haydar Çelebi, I, 464).

Dukakinzâde'nin öldürülmesinin bir başka sebebi de İran seferi sırasında Osmanlı padişahına kafa tutan Dulkadiroğlu Alâüddevle ile mektuplaşmasıdır. *Vefeyât-ı Selâtin*'de adı Ali olarak geçen Ahmed Paşa'nın ölümüne "âşık-ı cennât" terkihiyle tarih düşürülmüşse de yanlıştır (Ayvansarâyî, s. 160). Vezîriâzamlığı iki buçuk ay kadar devam eden Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın cesedi İbn Kemal'in dedesi Kemal Paşa'nın Amasya'daki türbesine gömülmüştür. Dukakinzâde, tarihçi Peçuylu İbrâhim tarafından beceriksizlikle ve Pîrî Mehmed Paşa'nın vezirliğini kıskanmakla itham edilmektedir (*Tarih*, I, 385-386).

Malları müsadere edilen Ahmed Paşa'nın birçok hayratı ve evkafı vardır (Gök-bilgin, s. 406-407). Önce II. Bayezid'in torunlarından Ayşe Hanım Sultan'la, sonra da Yavuz'un kızı Fatma Sultan'la evlenen Dukakinzâde'nin nesli yüzyıllarca devam etmiştir. Oğlu Mehmed Paşa Kanûnî devrinde Semendire, Mısır ve Halep beylerbeyiliklerinde bulunmuş devlet adamlarındandır. Onun oğlu Osman Bey ise müderrislik yapmış, Mısır ve İstanbul kadılıklarında bulunmuş âlim ve mü-

elliflerdendir. Bazan kendisiyle karıştırılan Dukakinzâde Ahmed Bey ile (Latîfî, s. 87) ünlü divan şairi Taşlıcalı Yahyâ Bey de Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın torunlarındandır.

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. E. 6087, 6186, 7784; BA, *MAD*, nr. 525, s. 1; Âşıkpaşazâde, *Tarih*, s. 230; Haydar Çelebi, *Ruznâme* (Feridun Bey, *Münşeat* içinde), I, 398, 464; Lutfî Paşa, *Tarih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1341, s. 238; Celâlzâde, *Selîmnâme* (nşr. Ahmed Uğur — Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 367, 368, 382, 384, 385-386; Latîfî, *Tezkire*, s. 87; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, II, 279, 287; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 460; Peçuylu İbrâhim, *Tarih*, I, 30, 32, 235, 241, 385-386; Solakzâde, *Tarih*, s. 361, 373; Hüseyin, *Bedâiyü'l-vekâyi'* (nşr. A. S. Tveritinovoy), Moskva 1961, s. 879-880, 890, 901-902, 906, 907, 1048; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 160; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2181-2182; *Sicill-i Osmânî*, I, 195; *Osmanlı Müellifleri*, I, 306; *Amasya Tarihi*, III, 275, 276; Hammer (Atâ Bey), IV, 107-108, 136, 144; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 262, 266, 270, 277, 540-541; Danişmend, *Kronoloji*, II, 7, 11, 14, 16-17, 21, 424-425; Gök-bilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 406-407, 474-475; Banarlı, *RTET*, I, 599; Mehmet Kaya, *Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın Hayatı* (lisans tezi, 1981), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 2615; Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s. 25-26, 31; a.mlf., "Bâyezid II'nin Ailesi", *TD*, sy. 14 (1959), s. 120, 121; Şehabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", a.e., sy. 22 (1967), s. 65, 71.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

DUL

(bk. BİKR).

DÜLÂBÎ, Ebû Bîşr

(أبو بشر الدولابي)

Ebû Bîşr Muhammed b. Ahmed
b. Hammâd el-Verrâk ed-Dülâbî
(ö. 310/923)

Muhaddis ve tarihçi.

224'te (839) Horasan'da Rey yakınlarındaki Dülâb köyünde doğdu. Sem'ânî, doğrusu "Devlâbî" olan bu kelimeyi halkın "Dülâbî" şeklinde söylediğini kaydetmektedir. Atalarının mesleği olan dolapçılığa veya köyüne nisbetle Dülâbî diye anıldığı sanılmaktadır. İbn Hacer el-Askalânî ise babasının Bağdat yakınlarındaki Dülâb köyünde oturduğunu ifade etmektedir. Nisbeleri arasında Ensârî ve Râzî de vardır.

Dülâbî memleketi olan Rey'den başka Küfe, Basra, Bağdat, Dimaşk, Mekke ve Medine'de Bündâr diye tanınan Muham-

med b. Beşşâr, İbnü'l-Müsennâ, Ziyâd b. Eyyûb gibi hocalardan hadis okudu. Kendisinden de İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, İbn Adî, Taberânî, Ebû Hâtîm İbn Hibbân gibi meşhur âlimler rivayette bulundular. Dülâbî 260 (873-74) yılında Mısır'a gitti ve büyük bir ihtimalle hayatının sonuna kadar orada oturdu. Mısır'da devrin âlimlerine kâtiplik yaptığı, onların eserlerini istinsah ettiği için "el-Verrâk" ve "en-Nâsih" lakaplarıyla anıldığı belirtilmektedir. Seksen yaşını geçmiştken Mısır'dan hac yolculuğuna çıkan Dülâbî, 310 yılı Zilkade ayında (Mart 923) Mekke ile Medine arasındaki Arc mevkiinde vefat etti. Bazı müellifler Sem'ânî'ye dayanarak onun 320'de (932) vefat ettiğini kaydetmişlerse de kaynakların büyük çoğunluğu önceki tarihi zikretmektedir.

Memleketinde ve gittiği şehirlerde pek çok âlimden ilim tahsil eden Dülâbî hadis, fıkıh ve özellikle biyografide kendisini kabul ettirmiştir.

İbn Adî'ye göre Dülâbî, ehl-i hadisin ileri gelenlerinden Nuaym b. Hammâd'ı ehl-i re'ye karşı oldukça sert davranması yüzünden yalancılıkla itham etmiş, bu sebeple de tenkide uğramıştır. Ancak Nuaym b. Hammâd'ın sika* olmadığını ve münker hadisler rivayet ettiğini başkaları da ileri sürmüştür. Dârekutnî'nin Dülâbî hakkındaki değerlendirmesi ise bu değerlendirme ile ilgili cümlelerin farklı şekillerde okunması sebebiyle anlaşılamamaktadır. Bir okuyuşa göre Dârekutnî, "Onu tenkit ediyorlar, fakat hakkında hayırdan başka (إلا خير) bir şey bilinmiyor" demiş; bir başka okuyuşa göre de, "Son durumuna (الأخير) bakarak onu tenkit ettiler" ifadesini kullanmıştır. Bununla beraber Dülâbî'yi bazı âlimler tenkit, bazıları da takdir etmişlerdir.

Eserleri. 1. *el-Künâ ve'l-esmâ'* (I-II, Haydarâbâd 1322). Hz. Peygamber'in isim ve künyeleri ve bunlara dair rivayetlerle başlayan eser aşere-i mübeşşerenin künyeleri hakkında bilgi vermekte, daha sonra sahâbe, tâbiîn ve diğer muhaddislerin künyelerini alfabetik sıraya göre kaydetmektedir. Adnan Ali Şellâk eserindeki hadislerin, diğer rivâyet ve râvîlerin fihristini hazırlayarak *Fihrisü'l-eḥâdiş ve'l-âşâr li-Kitâbi'l-Künâ ve'l-esmâ'* adıyla neşretmiştir (Beyrut 1407/1987). 2. *eḡ-Zürriyyetü't-tâhire ve'l-muṭahhara*. Eserin bir nüshası Köprülü

Kütüphanesi'nde (nr. 428/2, vr. 60^a-117^a), başka bir nüshası da Tunus'ta bir özel kütüphanede bulunmaktadır (Sezgin, I, 172).

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Enşâb*, V, 369-372; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 169; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 352-353; Safedî, *el-Vâfî*, II, 36; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 759-760; a.mlf., *A' lâmü'n-nübela'*, XIV, 309-311; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 459; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 41-42; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 321-322; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 260; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, II, 31; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 278; Sezgin, *GAS*, I, 172; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 120; Zirikî, *el-A'âm*, Beyrut 1929, VI, 198; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'ellifîn*, VIII, 255.

NURİ TOPALOĞLU

DÛLÂBÎ, Muhammed b. Sabbâh

(محمد بن الصباح الدولابي)

Ebû Ca'fer Muhammed
b. es-Sabbâh ed-Dûlâbî
(ö. 227/841)

Muhaddis.

Aslen Heratlı olup 151'de (768) Rey yakınlarındaki Dûlâb (Devlâb) kasabasında doğdu ve buraya nisbetle Dûlâbî diye tanındı. Bazı kaynaklarda Bezzâr diye geçerse de bez imalât ve ticareti yaptığı için Bezzâz lakabıyla, Müzeyneliler'in mevlâ*sı olduğundan Müzenî, Bağdat'a yerleşip orada ikâmet ettiği için Bağdâdî nisbeleriyle de anılır. Dûlâbî, hadislerini çok iyi bildiği Hüseyim b. Beşîr'den başka Abdullah b. Mübarek, Cerîr b. Abdülhamîd, Süfyân b. Uyeyne, Yezîd b. Hârûn gibi muhaddislerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zûr'a er-Râzî, Ebû Zûr'a ed-Dimaşkî gibi meşhur âlimler rivayette bulunmuşlardır.

Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim er-Râzî ve İbn Hibbân gibi hadis otoriteleri Dûlâbî'nin sika* bir râvî olduğunu belirtirler. Bablara göre tasnif edildiği söylenen küçük *es-Sünen*'inin günümüze gelip gelmediği bilinmemekte ve hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Rivayetleri Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhîh*'lerinde ve Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde yer almaktadır. *Kütüb-i Sitte*'nin diğer müellifleri de hocaları vasıtasıyla ondan aldıkları hadislerle kitaplarında yer vermişlerdir.

Dûlâbî, ömrünün büyük bir kısmını geçirdiği Bağdat'ta (Kerh yakasında) Muharrem 227'de (Kasım 841) vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 342; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Koçyiğit), s. 241, 251, 383; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 118; a.mlf., *et-Târîhu's-şagîr*, II, 327; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 289; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, V, 365-366; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 485; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 441; a.mlf., *A' lâmü'n-nübela'*, X, 670-672; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 299; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IX, 229-231; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 62; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 35; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 274.

AKİF KÖTEN

DULKADIR EYALETİ

Osmanlı Devleti'nde
XVI. yüzyıl başlarında kurulan
ve bugünkü Maraş ve çevresini
içine alan eyalet.

Kanûnî Sultan Süleyman döneminin (1520-1566) başlarında kurulduğu tahmin edilmektedir. Eyaletin adı kaynaklarda, Osmanlı döneminden önce bölgeyi idaresinde bulunduran Dulkadir Beyliği'ne izâfeten Dulkadir veya Dulkadriyye, bazan da Farsça'nın tesiriyle Zülkadr veya Zülkadriyye olarak geçer. Özellikle XVII. yüzyıldan sonra buraya, merkezi olan Maraş'tan dolayı Maraş eyaleti de denmiştir. Ayrıca XVI. yüzyıla ait bazı kaynaklarda bu eyalet için, bölgede Dulkadirli adıyla konar göçer büyük bir Türkmen teşekkülünün yaşamasından dolayı Türkmen vilâyeti adı da kullanılmıştır.

Maraş ve çevresini idareleri altında bulunduran Dulkadiroğulları 1515 yılında Osmanlı hâkimiyetine girince buranın idaresi, bey ailesinden olan ve daha önce Osmanlılar'a sığınan Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verildi. Ali Bey'in ortadan kaldırılmasından (1521) sonra Dulkadir Beyliği Osmanlı idarî teşkilâtındaki yerini aldı. Ancak buranın bir beylerbeylik merkezi olarak hangi tarihte teşkil edildiği belli değildir. İbn Kemal, Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinden sonra bunun tasarrufundaki bölgenin beş sancağa ayrıldığını ve bu sancaklara merkezden idareciler tayin edildiğini yazar, ancak bir beylerbeyinin tayininden söz etmez (*Tevârîh-i Âl-i Osmân*, X. Defter, s. 265, 292). Nitekim 1526 yılında tanzim edilen bir icmal defterinde de bölgenin Osmanlı idaresine girdikten sonra Zülkad-

riyye vilâyeti adı altında kaydedildiği görülmektedir (BA, TD, nr. 998, s. 408-409). Burada "beylerbeylik" kelimesine ve beylerbeyinin hassına rastlanmaması, vilâyet kelimesinin beylerbeylik veya eyalet değil bölge mânâsında kullanıldığını göstermektedir. Bu tarihte, daha önce Dulkadir Beyliği'ne ait yerlerin sınırını muhafaza ettiği anlaşılan vilâyet Maraş ve Bozok adında iki sancağa sahipti. Maraş sancağı merkez Maraş'tan başka Elbistan, Kars (Kars-ı Zülkadriyye, Kars-ı Maraş) ve Zamanlı; Bozok sancağı ise merkez Bozok ile Kırşehir kazalarını içine almaktaydı. Dolayısıyla İbn Kemal'in zikrettiği beş sancağın aslında bu idarî bölgeleri gösterdiği söylenebilir. Bu durumda Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinden hemen sonra eyaletin kurulduğuna dair bilgiler doğru olmamalıdır.

Bu sırada vilâyet dahilinde yaşayanların önemli bir kesimini, Dulkadir Beyliği'nin bakiyesi olan konar göçer Dulkadirli Türkmenleri teşkil etmekteydi. Nitekim 69.481 hâne (yaklaşık 350.000 kişi) olan vilâyetin toplam nüfusunun 48.665 hânesini (yaklaşık 245.000) konar göçer Dulkadirli Türkmenleri, 18.158 hânesini yerleşik müslüman ve 2631 hânesini de hristiyanlar oluşturmaktaydı. Ayrıca vilâyet dahilinde 523 köy, 3412 mezraa, 62 çiftlik, 64 kışlak ve 35 yaylak vardı.

1527 tarihli olduğu tahmin edilen bir listeye göre Zülkadriyye vilâyetine dahil olan Maraş Karaman beylerbeyliğine, Bozok ise Rum beylerbeyliğine bağlı bulunmaktaydı (Kunt, s. 128). Muhtemelen Dulkadir beylerbeyliğinin kuruluşu, Vezîriâzam İbrâhim Paşa'nın bölgede çıkan Kalenderoğlu isyanını bastırmasından (1527) hemen sonra asayiş sağlamak için yapılan idarî düzenlemeler sonucu gerçekleşmiştir. Nitekim Celâlzâde, 1538 Boğdan seferine çıkılırken yörelerini muhafazada bırakılan beylerbeyiler arasında Dulkadir beylerbeyini de sayar (*Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 296^b). 1548'de eyaletin beş sancaktan meydana geldiği tesbit edilebilmektedir. Bunlar Maraş, Bozok, Sis (Kozan), Ayıntab ve Üzeyr sancaklarıdır (BA, A.RSK, nr. 1452, s. 161-166). Celâlzâde ise eyaletin sancaklarını Maraş, Bozok, Ayıntab, Üzeyr ve Tarsus olarak gösterir (*Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 17^a). 1568-1574 yıllarındaki bir diğer sancak tevcih defterinde eyaletin altı sancağa ayrıldığı görülmektedir. Bu sancaklar Maraş, Malatya, Sis, Ayıntab, Kars ve